

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Turunen, Arja

Title: Synnytysloma isille? : vanhempainvapaat ja sukupuolten tasa-arvo

Year: 2020

Version: Published version

Copyright: © Turunen, 2020

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Turunen, A. (2020, 19.02.2020). Synnytysloma isille? : vanhempainvapaat ja sukupuolten tasa-arvo. What the Hela?.

<https://www.jyu.fi/hytk/fi/laitokset/hela/ajankohtaista/blogi/synnytysloma-isille-vanhempainvapaat-ja-sukupuolten-tasa-arvo>

19.02.2020

Synnytysloma isille? Vanhempainvapaat ja sukupuolten tasa-arvo

Hallituksen esitys perhevapaiden uudistamisesta on jälleen kerran kirvoittanut vilkasta keskustelua äidin ja isän rooleista, lapsen parhaasta, työllisyydestä ja vapaiden kustannuksista. Uudistuksessa ansiosidonnaisten perhevapaiden määrä kasvaa huomattavasti, tämänhetkisestä hieman alle vuodesta 15 kuukauteen, ja hallitus kannustaa vanhempia jakamaan perhevapaat tasan, sillä kummallekin on luvassa yhtä pitkä eli 7 kuukauden kiintiö, josta tosin on mahdollista luovuttaa osa toiselle vanhemmalle. Lisäksi tulee 1 kuukauden pituinen erillinen synnytysloma sille vanhemmalle, joka on raskaana ja synnyttää lapsen.

Hallituksen esitys on vanhemmuuden tasa-arvoa painottaessaan varsin radikaali. Aiemmin esillä olleet 5+5+5 ja 6+6+6 mallit ovat sisältäneet erilliset äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaat, mutta 7+7+1-malli puhuu vain vanhemmista ja synnyttäjistä, mikä huomioi myös esimerkiksi sateenkaariperheet sekä pyrkii heteroperheissä edistämään isien jäämistä kotiin. Vanhempainvapaa on ollut mahdollista jakaa vanhempien kesken jo vuodesta 1980 lähtien, mutta edelleenkin vain muutama prosentti perheistä tekee näin. Isien pitämien perhevapaiden osuus on kasvanut vain heille kiintiöityä osuutta pidentämällä.

Täysin uusi hallituksen ehdotus ei kuitenkaan ole: jo ensimmäisen, 1960-luvulla muotoillun perhevapaaehdotuksen lähtökohtana oli nimenomaan vapaiden jakaminen tasan vanhempien kesken. Tuolloin isyyslomia ei tunnettu lainkaan ja äitiysloma päättyi lapsen ollessa kahden kuukauden ikäinen. Vallitseva perhepolitiikka pohjautui siihen, että lapsen synnyttyä äiti omistautuisi loppuiäkseen lasten ja kodin hoitamiseen, tai ainakin siksi aikaa, kun nuorin lapsi menee kouluun. Isän tehtävänä oli vastata perheen elatuksesta.

1970-luvun moderni isä, joka ei kaihda oman lapsen hoitamista (kuva Kansan Arkisto).

Käytännössä yli puolet alle kouluikäisten lasten äideistä kävi töissä, koska isän palkka ei riittänyt perheen elättämiseen. Päivähoitopaikkoja oli kuitenkin hyvin vähän, mutta niitä ei haluttu lisätä, sillä 1960-luvun yhteiskunnallisessa ilmapiirissä äitien työssäkäyntiä pidettiin sosiaalisena ongelmana, joka ratkeaisi esimerkiksi miesten palkkoja nostamalla tai maksamalla äideille niin sanottua äidinpalkkaa. Äitejä ei myöskään haluttu rohkaista ajattelemaan, että he voisivat käydä töissä. Äitien paikka oli kotona.

Kun ensimmäistä perhevapaaudistusta ryhdyttiin 1960-luvulla ideoimaan, lähtökohtana oli uudenlainen sukupuolirooliajattelu, jonka tavoitteena oli mahdollistaa sekä naisille että miehille niin työssäkäynti kuin perhe-elämä. Sukupuoliroolien uudistamista ajoivat erityisesti Yhdistys 9 sekä kansandemokraattisen puolueen (SKDL) naisjärjestöt. Sukupuolirooliaktivistit vaativat, että ihmisten pitää voida vapaasti valita haluamansa koulutus- ja ammattialan ilman että tyttäjä ohjattaisiin niin sanotuille naisten aloille ja poikia miesten aloille.

Lisäksi vaadittiin, että naiset ja miehet olisivat työelämässä tasaveroisia: palkkauksen, rekrytoinnin ja uralla etenemisen tulisi perustua työn vaativuuteen ja työntekijän osaamiseen eikä sukupuoleen. 1960-luvulla olivat vielä käytössä palkkataulukot, joiden mukaan samasta työstä maksettiin miehille parempaa palkkaa kuin naisille, ja naisiin suhtauduttiin työmarkkinoilla väliaikaistyöntekijöinä, jotka ovat hankkimassa vain lisätuloja perheelleen. Niinpä heidän palkkansa oli pienempi ja mahdollisuudet uralla etenemiseen olivat vähäiset mutta irtisanominen helppoa.

Perhevapaaudistuksen tavoitteena ei ollut vain lastenhoidon ja työelämän uudistaminen vaan yhteiskunnan radikaali muuttaminen siten, että kaavamainen sukupuoliajattelu unohdettaisiin ja ihmiset vapautuisivat toteuttamaan itseään. Yhdistys 9 esimerkiksi huomautti, että kasvatusta ja kulttuuriset asenteet ohjasivat tyttäjä ja naisia olemaan herkkiä, hoivaavia ja myötätuntoisia toisia kohtaan, mutta eivät antaneet heille valmiuksia ottaa vastuuta työtä, taloutta, politiikkaa ja

yhteiskuntaa koskevissa kysymyksissä. Pojat taas pakotettiin olemaan aina rohkeita ja ihannoimaan riskienottoa. Perhe-elämässä miehelle jäi ”elintasarobotin rooli”: hänen vastuullaan oli elättää perhe ja tehdä uraa sydänkohtauksen, vatsahaavan ja ennenaikaisen kuoleman uhalla. Tunteiden osoittaminen ja hoivaaminen eivät poikien ja miesten elämään kuuluneet.

Yhdistys 9:n äitienpäivänä 1969 järjestämä mielenosoitus, jossa vaadittiin lapsille lisää päivähoitopaikkoja (kuva Kansan Arkisto).

Isänpäivänä 1968 julkaistussa julkilausumassa ”Mieskin on ihminen” Yhdistys 9 vaatikin isyysloman lisäksi miehille seuraavia asioita: oikeutta vapautua ”elintasarobotin” roolista, oikeutta olla omille lapsilleen yhtä läheinen kuin äiti, mahdollisuutta työskennellä niin sanotuilla naisten aloilla sekä oikeutta näyttää tunteitaan muutenkin kuin jääkiekko-ottelussa tai humalassa.

1960-luvun yhteiskunta ei ollut uudistuksille valmis. Lehtien palstoilla ehdotuksia perhevapaiden jakamisesta ja kattavan päivähoitojärjestelmän luomisesta pidettiin hyökkäyksenä perhearvoja kohtaan ja kotiäidin työn halveksumisena. Isyyslomaa pidettiin naurettavana ideana, koska ”eiväthän isät voi synnyttää” eikä heidän ”henkinen rakenne ole luotu kestämään vauvojen tai kodin hoitoa aamusta iltaan”. Lisäksi huomautettiin, että miehen kuuluu olla perheenpää, ja vaimon työssäkäynti on miehelle kunniakysymys; osoitus siitä, että hän ei kykene elättämään perhettään.

1960-luvun lapset, joiden hyvinvoinnista keskustelijat olivat huolissaan, ovat tällä hetkellä itse isovanhempien iässä. Heidän elinaikana Suomeen on tullut kunnallinen päivähoitojärjestelmä (vuonna 1973) ja subjektiivinen päivähoito-oikeus (vuonna 1995). Vanhempainvapaatkin ovat pidentyneet huomattavasti. Nyt saamme seurata, miten perhevapaiden jakaminen onnistuu 2020-luvulla.

Arja Turunen (FT, kansatieteen dos.) tutkii Jyväskylän yliopiston Historian ja etnologian laitoksessa Yhdistys 9:ä ja 1960-luvun sukupuoliroolikeskustelua Koneen säätiön rahoittamassa projektissa.

